

VIENS NOPIETNS SĒJUMS, OTRS – AIZRAUJOŠS

Laika sprīdi starp diviem valsts svētkiem, 14. novembrī, Latvijas Universitātē (LU) tika svinīgi atvērts jauns divsējumu izdevums – rakstu un dokumentu krājums “Parlamentārā izmeklēšana Latvijas Republikā”. Idejas autors – Saeimas deputāts prof. Ringolds Balodis pie šādas ieceres nonācis, sākot darbu Zolitūdes traģēdijas izmeklēšanas parlamentārās komisijas vadībā un saprotot, ka liecības par iepriekšējo komisiju darbu nav sistemātiski apkopotas, turklāt Latvijā līdz šim nav bijis arī nekādu plašāku zinātnisku un praktisku pētījumu par šo tematu. R. Baloža ieceri veidot grāmatu atbalstīja VSIA “Latvijas Vēstnesis” (projektu vadīja Daina Ābele). Tagad pēc vairāk nekā gada un pamatīgiem projekta līdzdalībnieku pūliņiem vienas grāmatas vietā iznākuši divi sējumi, no kuriem viens turklāt sasniedz gandrīz 1000 lappušu apjomu.

Par jauno izdevumu īsumā var teikt: pirmais sējums (zinātniskas un populāras apceres par parlamentu demokrātiskā valstī, kā arī parlamentārās kontroles formām utt.) solās būt nopietna lasāmviela juristiem un politikas pētniekiem; savukārt otrais sējums (31 līdz šim strādājušās parlamentārās komisijas darba materiāli, ziņojumi, deputātu portreti, atmiņas u.c.) citīgam lasītājam tumšajos rudens un ziemas vakaros sagādās daudzus aizraujošus un arī šokējošus mirkļus, iegremdējoties Saeimas darba nezināmās dzīlēs.

Pirmais plašākais Saeimas darba pētījums nodots lasītāju vērtējumam: izdevuma “Parlamentārā izmeklēšana Latvijas Republikā” atvēršanas svētkos (no kreisās) – VSIA “Latvijas Vēstnesis” valdes priekšsēdētāja Daina Ābele, projekta vadītāja Gita Kronberga, izdevuma idejas autors un zinātniskais redaktors Saeimas deputāts prof. Ringolds Balodis un atvēršanas svētku vadītājs – Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš

Foto: Boriss Kolješņikovs

Grāmatas idejas autors prof. R. Balodis, nonākot Saeimas deputāta statusā un vēl jo vairāk – sākot vadīt Zolitūdes traģēdijas izmeklēšanas parlamentāro komisiju, secinājis, ka Latvijā ir ļoti maz literatūras par Saeimas darbu, bet par parlamentārajām komisijām tādas nav vispār. Balstoties uz savām akadēmiskajām iemaņām, viņš sācis vākt visus pieejamos materiālus, kas varētu noderēt Zolitūdes komisijas darbā, un tā radusies ideja par grāmatas veidošanu, – par projekta dzimšanu grāmatas atvēršanas svētkos ziņoja tās iniciators.

Sava kolēģa ideju un sasniegumu slavēja arī Gunārs

Kūtris – otrs LU mācībspēks, kas šobrīd ir Saeimas deputāts un vienlaikus ar R. Balodi vadījis citu parlamentārās izmeklēšanas komisiju – par bankas “Citadele” pārdošanu. Arī viņš atzina, ka, uzsākot darbu, nav bijis nekādas metodikas vai dokumentētas pieredzes, kā to darīt. Tāpēc jaunā grāmata būs labs palīgs arī nākamo parlamentāro komisiju locekļiem.

Tāpat atklāšanas pasākumā tika spriests par parlamentārās izmeklēšanas vietu citu parlamenta funkciju vidū. Satversmes tiesas tiesnesis, iepriekš – ilggadējs Saeimas Juridiskā biroja vadītājs, Gunārs Kusiņš uzsvēra, ka parlamentārās izmeklēšanas

komisijas ir specifisks rīks, ar kura palīdzību parlaments īsteno savu funkciju – parlamentāro kontroli pār izpildvaras darbu. Viņš arī uzsvēra, ka šo komisiju darba kvalitāte ir viens no rādītājiem tam, kā tiek novērstas problēmas: jo par labu sistēmu liecina nevis kļūdu neesamība, bet gan tas, kā sistēma tiek galā kļūdu gadījumā.

Arī G. Kūtris pievienojās viedoklim, ka, neskatoties uz skeptisko attieksmi, parlamentārās izmeklēšanas komisiju darbībai ir jēga – jo pretējā gadījumā pret šādu (parasti opozīcijas ierosinātu) komisiju izveidi un darbu tik ļoti neiebilstu parlamenta vairākums. Turklāt, viņaprāt, sabiedrība bieži maldīgi uzskata, ka šādai komisijai jādarbojas kā “kriminālizmeklētājam” un jānosauc “vainīgie”, taču parlamentārās izmeklēšanas mērķis ir problēmas politisko risinājumu meklēšana.

Sociologs Arnis Kaktiņš no savas puses pievienoja pārdomas, ka parlamentārā izmeklēšana var būt viens no līdzekļiem valsts pārvaldes un jo īpaši Saeimas darba uzlabošanai, kas savukārt varētu veicināt lielāku sabiedrības uzticību valsts varai, kas Latvijā ir ārkārtīgi zemā līmenī (tikai 16 % uzticas Saeimai!) un var novest pie bīstamiem sabiedrības un valsts varas satricinājumiem

(piemēram, populistu ienākšanas politiskajā procesā). Ironiskāks bija politologs Filips Rajeviskis, secinot, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijas ir labs veids, kā opozīcijas frakcijas var kvalitatīvi aizpildīt savu laiku Saeimā. Šis secinājums savā ziņā sasauca arī R. Baloža paša atziņu, ka Latvijas parlamentārisms ir raksturīga nekvalitatīva pozīcijas un opozīcijas diskusija, jo opozīcija (kuru šajā Saeimā pārstāv arī R. Balodis) netiek uzklusīta principā, tādēļ parlamentārā izmeklēšana ir viens no retajiem opozīcijai pieejamajiem veidiem, kā uzdot pozīcijas politiķiem "neērtus" jautājumus.

Savukārt ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers savā uzrunā atzina, ka parlamentārās izmeklēšanas komisiju darba lietderība un rezultāti ir stipri atšķirīgi (sava amata laikā viņš piedalījies jau sešu komisiju darbā) un tieši R. Baloža vadītās Zolitūdes traģēdijas parlamentāro izmeklēšanu ģenerālprokurors minēja kā vienu no labākajiem piemēriem gan darba organizācijas, gan sasniegto rezultātu ziņā.

Pirmais sējums

Kaut arī izdevuma "Parlamentārā izmeklēšana Latvijas Republikā" mērķis ir atspoguļot Latvijas Republikas līdz šim sanākušajās 12 Saeimās no 1926. līdz 2016. gadam izveidoto izmeklēšanas komisiju darbu (kopumā pirms un pēc padomju okupācijas ir bijusi 31 komisija), tomēr pirmais sējums ir vairāk veltīts akadēmiskām apcerēm, kas sagatavo lasītāju otru sējuma materiālu uztverei.

Izdevuma pirmajā sējumā "Parlaments. Parlamentārā kontrole" ir apkopotas zinātniskas publikācijas, kas būs noderīgas valststiesību interesentiem: "Demokrātiskas valsts iekārta, brīvas vēlēšanas un parlamentārā demokrātija" (E. Levits); "Parlamentārā kontrole Latvijas valsts iekārtā" (J. Pleps, A. Kuzņecovs); "Parlamentārās izmeklēšanas pirmajā neatkarības periodā (1926–1934)" un "Parlamentārās izmeklēšanas otrajā neatkarības periodā (1993–2016)" (R. Balodis, S. Goldšmita); "Saeimas parlamentārā izmeklēšana" (R. Balodis); "Parlamentārā izmeklēšana un kriminālprocess" (K. Strada-Rozenberga); "Parlamentārā izmeklēšana un politiskā atbildība" (A. Caics). Līdzās juristu skatījumam pieejams arī mediju darbinieka J. Dombura viedoklis – "Parlamentārā izmeklēšana un žurnālistiskā izmeklēšana".

Lielu daļu pirmā sējuma aizņem līdz šim vienuviet nepieejama informācija – statistika par visu līdzšinējo Saeimu darbu: darbības laiks, prezidija sastāvs, frakciju nosaukumi, deputātu skaits u.c. ziņas. Tāpat publicēts statistisks pārskats par 5.–12. Saeimas darbinieku skaitu (atsevišķi – par Saeimas Juridisko biroju) un parlamenta komisijām.

Otrais sējums

Izdevuma otro sējumu "Saeimas izmeklēšanas komisiju galaziņojumi / viedokļi / liecības" atklāšanas

pasākumā ģenerālprokurors Ē. Kalnmeiers ieteica iekļaut valsts zāļu reģistrā – kā "pretmiega līdzekli", un šim viedoklim var pievienoties.

Zurnālistes Madaras Fridrihsones plašajam ievadam, kā arī grāmatas tieslietu redaktora Krišjāņa Bebera metodiskajām piezīmēm un parlamentārās izmeklēšanas komisiju tabulai seko pati aizraujošākā jaunā izdevuma daļa: materiāli par 31 līdz šim dibināto (astopas komisijas līdz 1934. gadam, pārējās – pēc neatkarības atgūšanas) komisiju darbību. To skaitā – komisiju locekļu fotogrāfijas, komisiju ziņojumi (par pirmo neatkarības posmu tie gan nav saglabājušies, tādēļ to vietā lasāmas Saeimas debates par komisijas darba rezultātiem – stenogrammu fragmenti), komisiju vadītāju vai locekļu atmiņas, preses publikāciju fragmenti u.c. materiāli.

Pat pavirši pārsīkstot otro sējumu, acīs krīt spilgtas Latvijas politiskās dzīves un parlamentārās kultūras kāpumu un kritumu liecības. Atmiņā ataust arī dramatiski un šobrīd jau it kā piemirsti notikumi un afēras, kuru dēļ šādas komisijas tikušas dibinātas ("Bankas Baltija" bankrots, "Latvijas Kuģniecības" privatizācija, trīs miljonu nozagšana, politiķu pedofilijas skandāls, "tiesas ķēķa" grāmata utt.). Kaut arī vairākos gadījumos izmeklēšana nekādu "taustāmu" labumu nav devusi, tomēr komisiju darba materiālos saglabājušās ļoti izteiksmīgas liecības par šiem procesiem. Kā no pārpilnības raga savāktajos materiālos birušas politisko diskusiju – ne vien asas kritikas, tukšas runāšanas, bet arī atklāta blefa un krāšņas retorikas – pērles, kas tagad izceltas no apputējušiem arhīvu plauktiem. Tāpat, lasot dažu komisiju ziņojumus, rodas sajūta, ka to rakstītāji tikai formāli izpildījuši pienākumu sagatavot (jebkādu) noslēguma dokumentu un acimredzami rēķinājušies ar to, ka tas nekad vēlāk vairs netiks lasīts (teksts kā apziņas plūsma, bez izvīzītās problēmas jebkādas analīzes un kaut vai pieticīgiem risinājuma piedāvājumiem). Iespējams, tagad šo ziņojumu autoriem varētu nākties nožēlot savu kādreizējo apzināto vai nejauso paviršību – ja vien viņi vēl ir politiskās dzīves dalībnieki. Visādā ziņā jaunā izdevuma lasītājiem ir dota iespēja samērā objektīvi izvērtēt katras komisijas veikumu. Turklāt šādas grāmatas izdošana varētu būt labs ieguldījums nākotnes komisiju darbā – gan kā darba palīgīdzeklis, gan kā sava veida biedinājums par iespējamo komisijas publicitāti, ja kādam rastos iecere pēc kāda laika publicēt nākamās parlamentārās izmeklēšanas materiālu sējumus.

Kur nopirkt

Jaunā divsējumu izdevuma kopējais apjoms ir 1168 lappuses, tas ir iesiets cietos vākos. Grāmatām ir elegants salikums un noformējums (māksliniece Dita Pence). Abu sējumu kopīgā cena, pērkot tieši no izdevēja VSIA "Latvijas Vēstnesis", – 65,45 eiro.

Dina Gailīte